

Ο Γκαίτε και οι Έλληνες

Για να ξεφύγουμε λίγο ... ας ξενιτευτούμε απ' το «εδώ και τώρα» στο αλλού και άλλοτε και πάντοτε: στον «αιώνιο», «οικουμενικό» Γκαίτε, μια κι εφέτος κλείνουν 250 χρόνια απ' τη γέννησή του¹.

Θα ήταν απλοϊκό θράσος, ακόμα και η σκέψη να σκιαγραφήσεις, σε τόσο μικρό χώρο, τον πολυμερέςτατο δημιουργό - ποιητή, πεζογράφο, δραματουργό, ιστορικό, επιστήμονα, στοχαστή τον «μεγαλύτερο Γερμανό», όπως τον είπε ο Ενγκελς, έναν απ' τους μέγιστους Ευρωπαίους, καλύτερα. Θα σταθούμε, λοιπόν, σε μερικές παραμέτρους του τεράστιου έργου του, που έχουν να κάνουν με τη χώρα μας, την παλαιότατη και τη νεότερη.

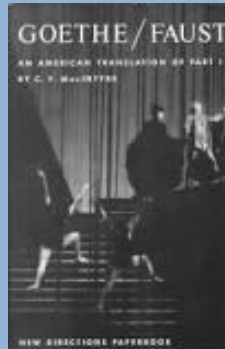
Όπως όλοι οι κορυφαίοι του γερμανικού (ιδιαίτερα) Διαφωτισμού, ο Γκαίτε ήταν ελληνολάτρης, στην πιο ουσιαστική έννοια της λέξης. Θαυμαστής του ελληνικού «κάλλους», μα προπάντων ζηλωτής του αρχαιοελληνικού πνεύματος σ' όλους τους τομείς. «*Τα ελληνικά ήχησαν όπως ένα άστρο μέσα στη νύχτα*», έλεγε συχνά: ο ελληνικός Λόγος, που εξέφραζε, τόσο βαθιά κι αρμονικά, όλες τις πτυχές, φωτεινές αλλά και ζοφερές, της ζωής εκείνου του λαού (και κάθε λαού) ... ο Λόγος, που ήταν παρών και οδηγητής στο δημόσιο και ιδιωτικό βίο της πολιτείας. «*Απ' όλους τους λαούς, οι Έλληνες ονειρεύτηκαν πιο όμορφα τ' όνειρο της ζωής*», θα πει².

Και σε μιαν απ' τις συνομιλίες του με τον Έκκερμαν (είχε περάσει πια τα 70), πρόσθετε: «*Θαυμάζουμε τις τραγωδίες των αρχαίων Ελλήνων. Αλλά, για να πούμε την αλήθεια, θα έπρεπε να θαυμάζουμε ακόμα περισσότερο, την εποχή και το έθνος όπου γεννήθηκαν*».

Αυτός ο «έρως Ελλάδος» στάθηκε μια απ' τις πιο πολύχυμες ρίζες της ποιητικής και της βιωτικής του: η ταύτιση Θεού και Φύσης (το «*Deus sive natura*» του Σπινόζα), ο πανθεϊσμός του, η αποστροφή του για κάθε δογματισμό, ο ουμανισμός του, το ιδανικό του για ισόρροπη σύμμειξη λογικής κι αισθήματος, για αρμονική σωματική και πνευματική ανάπτυξη του

ανθρώπου (η «αρετή» των αρχαίων), ακόμα και η σύνδεση λόγου και πράξης, με το βάρος συχνά στην τελευταία:

«Πρώτα ήταν ο Λόγος... Πρώτα ήταν ο Νους... Πρώτα ήταν η Δράση... Πρώτα ήταν η Πράξη», λέει ο Φάουστ στο Πρώτο Μέρος της φερώνυμης τραγωδίας³.

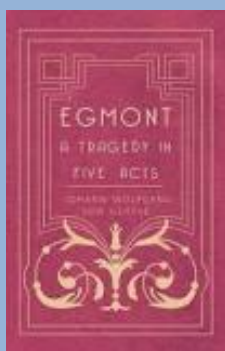
Η Ποίηση και το Δράμα των Ελλήνων ήταν ο Πολικός Αστéρας του για την ανερεύνηση του κόσμου, του ανθρώπου, της ζωής, του εαυτού του:

«Κάποιος έλεγε: «Γιατί ασχολείστε τόσο επίμονα με τον Όμηρο; Έτσι κι αλλιώς, δεν τον καταλαβαίνετε». Σ' αυτό, θα απαντούσα: Ούτε τον ήλιο τον καταλαβαίνω, ούτε το φεγγάρι, ούτε τ' άστρο. Ωστόσο περνούν ψηλά, πάνω από μένα και, καθώς τα αντικρύζω και βλέπω την θαυμαστά ρυθμισμένη τροχιά τους, αναγνωρίζω σ' αυτά τον εαυτό μου και συλλογίζομαι μήπως θα μπορούσα να φτιάξω κι εγώ κάτι»⁴.

Γι' αυτό και συμβούλευε τον συνομιλητή των στερνών εννιά χρόνων της ζωής του, τον Έκκερμαν:

«Μελετάτε τον Σαίξπηρ, μελετάτε τον Μολιέρο, αλλά προπάντων μελετάτε τους Έλληνες και πάντα τους Έλληνες» (1.4.1827).

Μαθητής ομολογημένος εκείνων, δεν έπαψε να γυρίζει και να ξαναγυρίζει στα ελληνικά αρχέτυπα: εικοσιπέντε χρόνων γράφει το δραματικό ποίημα *«Προμηθέας»* (ο εξεγερμένος τιτάνας στάθηκε, πάντα, ο προσφιλέστερος ήρωάς του), στα 29 του συνθέτει την τραγωδία *«Ιφιγένεια εν Ταύροις»*, αργότερα μια *«Μήδεια»*, το επικό ποίημα *«Αχιλλής»* (1803), για να «επισκεφθεί» στα γερατειά του τον ελληνικό μύθο με την «Ελένη» του *Δεύτερου Φάουστ*. Αλλά και παντού και πάντα, ο ελληνικός Λόγος στάθηκε ο Βιργίλιός του, που τον οδηγούσε (όπως ο λατίνος ποιητής τον Δάντη) μέσ' απ' τις κολάσεις και τα καθαρτήρια.

Αλλά δεν ήταν μόνο οι αρχαίοι Έλληνες που τον «στοίχειωναν». Ο απελευθερωτικός αγώνας του 1821 τον είχε συγκινήσει, όπως τόσους φωτισμένους Ευρωπαίους. Στο δοκίμιο του «Για την Τέχνη και την Αρχαιότητα» (1818-1827), λέει:

«Ποια αγωγή πρέπει να θεωρούμε ως την καλύτερη; Των Υδραίων! Νησιώτες και ναυτικοί οι ίδιοι, παίρνουν από νωρίς τα παιδιά τους στο καράβι και τα βάζουνε να μπουσουλάνε στη δουλειά. Μόλις τα παιδιά καταφέρουν κάτι, έχουν μερίδιο στα κέρδη κι αρχίζουν να ενδιαφέρονται για το εμπόριο, τις συναλλαγές, τα λεία, και με αυτό τον τρόπο, πλάθονται οι πιο άξιοι ναυτικοί, οι πιο έξυπνοι έμποροι, οι πιο τολμηροί πειρατές. Είναι φυσικό από ένα τέτοιο υλικό να ξεπετάγονται ήρωες, οι οποίοι κολλάνε με τα ίδια τους τα χέρια στη ναυαρχίδα του εχθρικού στόλου το πυρπολικό που σκορπάει τον όλεθρο»⁵.

(Φυσικά, ο Γκαίτε αναφέρεται στην ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας στο λιμάνι της Χίου, στις 6-7/6/1822, από τον Κανάρη έστω κι αν ο πυρπολητής δεν ήταν Υδραίος αλλά Ψαριανός ...).

Αργότερα (2.4.1829), μιλώντας πάλι με τον Έκκερμαν, θα γίνει προφητικός:

*«Θα σας αποκαλύψω ένα πολιτικό μυστικό, που θα ξεφανρωθεί αργά ή γρήγορα. Ο Καποδίστριας δεν θα κυβερνά πολύν καιρό ακόμα την Ελλάδα, επειδή του λείπει μια ιδιότητα απαραίτητη για τη θέση του: **δεν είναι στρατιώτης**. Δεν έχουμε κανένα παράδειγμα όπου ένας άνθρωπος του γραφείου να μπόρεσε να οργανώσει ένα επαναστατημένο κράτος και να υποτάξει τους στρατιώτες και τους στρατηγούς. Μόνο με το σπαθί στο χέρι, επί κεφαλής ολόκληρου στρατού, μπορείς να κυβερνάς και να δίνεις διαταγές, μπορείς να είσαι βέβαιος πως θα σε υπακούσουν, αλλιώς, χωρίς αυτό, είναι πολύ αμφίβολο. Ο Ναπολέων, αν δεν ήταν στρατιώτης, δεν θα μπορούσε ποτέ να υψωθεί στο ανώτατο αξίωμα. Ο Καποδίστριας δεν θα κατέχει για πολύν καιρό το αξίωμά του. Πολύ γρήγορα, θα παίζει δευτερεύοντα ρόλο. Σας το προλέγω, και θα δείτε πως θα πραγματοποιηθεί. Είναι στη φύση των πραγμάτων και θα συμβεί αναγκαστικά».*

Δεν πέρασαν δύομιση χρόνια, και η προφητεία του αλήθεψε και πολύ πιο τραγικά, για τον Κυβερνήτη και για τον τόπο, απ' ό,τι ο ποιητής φανταζόταν...

Ο Γκαίτε υποκλινόταν στους αρχαίους Έλληνες, τους μελετούσε αδιάκοπα, συμβούλευε και τους άλλους ν' αρδεύονται από εκείνον τον αστέρευτο Πακτωλό. Πού να 'ξερε πως, ενάμιση αιώνα αργότερα, μερικοί «απόγονοί» τους θα θεωρούσαν τη σπουδή των Αρχαίων περίπου «έγκλημα καθοσιώσεως»...

Το άρθρο γράφτηκε από τον Μάριο Πλωρίτη και δημοσιεύτηκε στο Βήμα της 14^{ης} Μαρτίου 1999

---

¹ Η επέτειος πέφτει στις 28 Αυγούστου, αλλά το «έτος Γκαίτε» έχει αρχίσει κιόλας.

² Στοχασμοί. Μεταφρ. Ν. Σκουτερόπουλου - Κλάους Μπέτσεν, Στιγμή 1992, αρ. 173.

³ Μεταφρ. Κωνστ. Χατζόπουλου, Ελευθερουδάκης 1929, «Σπουδαστήρι», σελ. 78-79.

⁴ Στοχασμοί, αρ. 206.

⁵ Ο.π., αρ. 174.